

6. Кебуладзе В. Феноменологія. К.: „ППС-2002”, 280 с.
7. Мазин В. Стадия зеркала Жака Лакана. — СПб.: «Алетейя», 2005. — (Серия «Лакановские тетради»)
8. Морозов А. Етнотолерантність в контексті постмодерну//Молода нація: Альманах. — К.: Смолоскип, 2005. — 240 с.

9. Звіулас Й. Буття як спілкування.- К., Дух і Літера, 2005. — 300 с.

10. The Structures of the Life-World. (Strukturen der Lebenswelt.) By Alfred Schutz and Thomas Luckmann. Translated by Richard M. Zaner and H. Tristram Engelhardt, Jr. Evanston, IL: Northwestern University Press, 1973.

А.Ю. Морозов

ДРУГОЙ КАК ФАКТОР ТРАНСЦЕНДЕНЦИИ ЗА ПРЕДЕЛЫ «ЖИЗНЕННОГО МИРА ПОВСЕДНЕВНОСТИ»

В статье анализируются понятия «повседневность», «трансценденция», «Другой» сквозь призму трансформации культуры от домодерна к постмодерну.

A. Morozov

“OTHER” AS THE FACTOR OF TRANSCENDENCE BEYOND THE “LIFE WORLD OF ORDINARY LIFE”

Such notions as “Ordinary life”, “Other”, “transcendence” are analyzed through the cultural transformations from premodernity to postmodernity.

УДК 316.257 (045)

Л.А. Ороховська, канд. філос. наук

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ГЛОБАЛІЗМ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті на основі аналізу глобалізації як феномену історії показано, що це явище має два аспекти – об'єктивний (як аспект суспільного життя) і суб'єктивний (як знаряддя ціленаправленого впливу на суспільне життя).

Вступ

До кінця ХХ ст., розглядаючи розвиток історії, дослідники розглядали історію окремих країн, або, у кращому випадку, історію окремих континентів. У наш час все більше філософів, соціологів, істориків, економістів є прибічниками думки, що на сучасному етапі розвитку суспільства формується єдина цивілізація на всій планеті. Прийняття цієї ідеї наукою та суспільною свідомістю сприяло усвідомленню глобалізації економічних, соціальних і культурних процесів у сучасному світі. Для сучасної епохи характерно небувале зростання швидкості спілкування, розширення його діапазону, охоплення інформаційної області.

Постановка завдання

У кінці ХХ ст. світова спільнота зіштовхнулася з новим феноменом – глобалізацією, яка торкнулася різних сфер життя суспільства: економіки, політики, соціокультурної сфери життя світової спільноти. Необхідно осмислити це нове явище, його об'єктивний та суб'єктивний аспекти. Оскільки глобалізація являє собою комплекс протиріч (з одного боку, людство стає все більш могутнім в науково-технічному відношенні, а, з другого боку – все більш беззахисним перед тими наслідками, які породжує цей технічний прогрес), тому дуже важливо досліджувати перспективи і наслідки глобалізації, вивчати її особливості як на теоретичному, так і на емпіричному рівні.

Аналіз публікацій

Досліджуючи трансформації світової спільноти в епоху глобалізації одні дослідники вважають, що світ стає все більш однорідним в економічному, соціальному, культурному плані. Приймаються єдині моделі культури, поведінки. Класичними в цьому відношенні являються роботи Ф.Фукуями про перемогу західної ліберальної ідеології, і в цьому значенні – кінець історії.

Інші дослідники вважають, що світ, навпаки, являється розділеним і розколотим. Причому, акцент робиться на різних факторах. С.Хантінгтон вважає, що приналежність до певної цивілізації визначається,

насамперед, релігією. А.Тоффлер ділить цивілізації на сільськогосподарські, індустріальні, постіндустріальні, акцентуючи увагу на технологіях виробництва. І.Валлерстейн вважає, що в залежності від рівня соціально-економічного розвитку країн (високий, середній і низький) виділяється світовий центр, напівпериферія, периферія. Різні аспекти глобалізаційних процесів досліджуються у працях У. Бека, К.М. Кантора, С.Б. Кримського, В.Б. Кувалдіна, Ю.В. Павленка, С.Б. Переслегіна, М.М. Руткевича, О.І. Чумакова, В.І. Толстих та ін.

Основна частина

За своєю сутністю глобалізація – природний і об'єктивний процес інтеграції в світі, її новітній етап. Обумовлюють її прогрес продуктивних сил, техніки, інформаційних технологій, насамперед винайдення комп'ютера та мережі Інтернету. Глобалізація, якщо мати на увазі її об'єктивний аспект, несе народам прогрес і демократію. Вона помітно примножує сукупні надбання людства, стимулює розвиток регіонів, які мають можливість користуватися благами цивілізації. Глобалізація відкриває перед людством величезні можливості у розширенні обміну товарами, послугами, інформацією, технологіями та капіталом, взаємодії у гуманітарній сфері, духовному збагаченні особистості. Під впливом глобалізації істотно змінюється характер виробництва і праці, рівень знань, соціальний та професійний склад суспільства, умови побуту, стиль життя більшості людей планети. Нова технологічна епоха веде до міжнародного поділу праці, і на цій основі – до об'єднання економік всіх країн у одну господарську систему. Глибокі та якісні зміни в усій структурі економіки, культури, політичній системі світового співтовариства дають підстави говорити про вступ людства в нову історичну епоху – епоху глобалізації, тобто новітню ступінь інтеграції світової спільноти в нову системну соціальну цілісність. Але це можливо лише в тому випадку, коли цей процес буде відбуватися у відповідності до об'єктивних законів ево-

люції суспільства планети. Сьогодні очевидним є те, що глобалізація загострила цілий ряд протиріч – між тенденцією до уніфікації планетарної організації в усіх сферах суспільного життя і національно-державними формами організації цього життя, між розмаїттям самобутності та культур народів світу і спробами “вестернізувати” світ, що веде до нівелювання цього розмаїття культур.

Глобалізацію по-різному сприймають і трактують: одні – в позитивному, інші – в негативному сенсі. Прибічники глобалізації вітають прихід “нового світового порядку”, який, як вони вважають, принесе небачений досі добробут, підвищення рівня і якості життя, нові робочі місця, широкий і вільний доступ до інформації, покращення взаєморозуміння між різними культурами і цивілізаціями. Противники глобалізації говорять про “вестернізацію”, “мондалізм”, “світову змову”, про те, що у майбутньому однопольному світі не буде місця для духовних ідеалів, національної, культурної самобутності особистості. Практично всі зустрічі й засідання Міжнародного валютного фонду, Всесвітнього банку, Всесвітньої торгівельної організації супроводжуються масовими протестами антиглобалістів. Так було в Сієтлі, Сеулі, Празі, Давосі, Генуї і в інших точках земної кулі. Противники глобалізації виступають проти політичного впливу транснаціональних корпорацій, які диктують свою волю цілим народам і країнам. Вони звинувачують творців “нового світового порядку” у втручаннях, в тому числі і збройному, в справи суверенних держав. Але сам факт становлення єдності взаємозалежного світу є невідворотним, і людство мусить враховувати той факт, що ми всі є жителями однієї планети Земля, і, хоч як би ми не відрізнялися між собою зовнішнім виглядом, мовою, релігією, культурою, вижити на планеті ми зможемо в наш атомний вік тільки знайшовши порозуміння між собою. А це неможливо без зближення всіх народів планети, адже, як свідчить історія, замкненість народів ніколи не приводила до позитивних наслідків.

Останні десятиліття світового розвитку показали, що процес глобалізації має дві сторони: об’єктивну, яка є закономірним етапом світового розвитку, історичним процесом становлення єдності світу в сфері економіки, фінансів, інформації, політики, культури, і другу – суб’єктивну, яка полягає в прагненні країн Заходу взяти цей процес під свій контроль.

Проти факту глобалізації в усіх галузях сучасного життя – економіці, політиці, культурі у зв’язку з розвитком сучасних засобів інформації, включаючи Інтернет, не можна нічого категорично заперечити. Глобалізація – процес об’єктивний і вона не залежить від волі й бажання окремої людини чи групи осіб. Виходячи з об’єктивності даного процесу, слід визнати, його важко за бажанням когось загальмувати чи прискорити. До цього процесу потрібно пристосуватися, оскільки він, “як вираження соціально-природного процесу, являє собою по суті, нейтральне в ціннісному відношенні явище, на подобі феодалізму або капіталізму, які самі по собі не можуть бути визнані поганими чи хорошими” [1, с. 35].

Розглядаючи глобалізацію як об’єктивний процес, як сукупність процесів, які прямо чи опосередковано впливають на соціальне, політичне, духовне

життя значної частини людства і який веде до перетворення світу на єдину структурно-функціональну систему, ми змушені визнати, що певні сили намагаються використати цей процес у своїх цілях. Вражає дедалі глибша прірва (зокрема за параметрами якості життя переважаючої більшості людей) між її провідною ланкою – Заходом, групою найрозвиненіших країн, що вийшли на рівень інформаційного суспільства, та рештою людства, яке дедалі більше відстає від світових лідерів. Останні, використовуючи свою економічну і військово-технічну перевагу, змогли організувати навколо себе (і у власних інтересах) інші країни, мобілізувати природні та людські ресурси планети для власного прискореного розвитку, зростання своєї могутності і комфортності життя.

Е.А. Азроянц, учасник Клубу вчених “Глобальний світ”, порівнює глобалізацію з “тайфуном, який набирає силу, який незворотно втягує в орбіту свого зростаючого круговороту все нові території й держави, види людської діяльності та спілкування” та зауважує, що “цей тайфун має яскраво виражене ядро і периферію, суб’єктивну й об’єктивну складові, різні “правила гри” для тих, хто в центрі, і тих, хто далеко від нього, задоволених і незадоволених її наслідками” [2, с. 7-8].

Для більшості людей у світі переваги глобалізації недоступні. Обличчя глобалізації досить контрастне – високорозвинені країни користуються всіма її благами, тоді як інші змушені вступати у жорстоку конкуренцію за те, щоб наблизитися до цих країн, а ще інші – змушені визнати себе сировинними придатками до промислово розвинених країн. Глобалізація відбувається в світі, де на першому місці в політиці країн стоїть прагнення отримати найвищий прибуток, у світі, де відбувається жорстока конкуренція між країнами, їх групами, ТНК, з антагонізмом між бідними і багатими. Капітал транснаціональних компаній на користь собі, нехтуючи інтересами окремих регіонів і людства загалом, визначає темпи і спрямованість розвитку окремих держав. Він закріплює з вигодою для Заходу характер міжнародного поділу праці, забезпечуючи штучно завищені життєві стандарти країнам свого базування, прирікає решту людства на існування в екстремальних умовах. “Світовий досвід другої половини ХХ ст. показує, що ніякі специфічні умови, особливості національного розвитку, кризові стани і внутрішні трансформації не можуть ані відмінити, ані відкласти невмолиму дію об’єктивних законів глобалізації розвитку. Країни, які виявилися неспроможними зайняти місце в експресі світової глобалізації, неминуче опиняться під його колесами. Таким є закон сучасного розвитку – закон глобалізації” [3, с. 12].

В умовах глобальної економіки інформаційні технології стають одним із важливих елементів зовнішньої політики, а створення нової економіки, яка базується на технологічному прогресі, залежить від політичних процесів, які відбуваються в країні. Глобальними стають потоки капіталу і ринки праці. Фірми можуть розмістити виробництва в різних місцях у залежності від витрат, комерційних ризиків, політичних і соціально-економічних умов. Фірми в умовах глобалізації мають можливість запрошувати на роботу висококваліфікованих вчених, професіоналів,

працівників практично з будь-якої країни світу, пропонуючи їм більш вигідні умови праці. Часто спеціалісти самі шукають роботу на глобальному ринку праці. Наука, інформація і технології також являються частиною глобалізаційних потоків. Ті країни, у яких концентруються науково-дослідні центри, фактично закладають фундамент довгострокового розвитку сучасних інформаційних технологій.

Країни, які не займаються на належному рівні питаннями розвитку інформаційних технологій, поступово опиняються все в більшій залежності від лідерів у галузі нових технологій. “Інформаційно-технологічний колоніалізм – достатньо гідна зміна військовій і ортодоксально-економічній експансії великих держав у світі” [4, с. 91]. Існуюча сьогодні система захисту інтелектуальних прав, патентування, яке гарантує права на інтелектуальну власність, приводить до того, що різниця між країнами, які володіють монополією на технічні винаходи і позбавленими цього країнами з часом тільки збільшується.

На передньому краї глобалізації перебувають фінансові системи та засоби масової комунікації. Сьогодні натиском комп'ютерних клавіш можна перекинути величезні кошти з одного регіону в інший, з однієї країни – в іншу, чим можна штучно створити фінансову кризу, а за нею і політичну. У випадку політичної кризи фінансисти можуть перевести кошти в безпечні регіони і тим самим до політичної кризи може додатися й економічна. Дж. Сорос відмітив: “Замість того щоб просто пасивно відображувати реальність, фінансові ринки беруть активну участь у створенні цієї реальності, яку вони покликані відображати” [5, с. 21].

В епоху глобалізації виробничі зв'язки виходять за національні кордони, охоплюють всю земну кулю. Виникають транснаціональні об'єднання зі своїми наднаціональними органами координації, регулювання і управління. Ми змушені визнати той факт, що сьогодні багатонаціональні (БНК) чи транснаціональні корпорації (ТНК), широко поширивши і об'єднавши свою міць, примножену початком інформаційної революції, перетворилися в особливу світогосподарську силу, з якої і почалася нинішня глобалізація. Під контроль ТНК потрапило до половини світового промислового виробництва та більше половини міжнародної торгівлі. На кінець ХХ ст. число подібних корпорацій перевищило 53 тисячі, чисельність їх дочірніх філіалів – 450 тисяч. Появляється новий клас ТНК – мультикультурні, глобальні [6, с.65].

Всього біля 30 найбільших корпорацій світу зосередили у своїх руках більш як 70% біржових активів. При цьому на долю п'яти провідних країн світу – США, Великобританії, Японії, Німеччини і Франції – припадає більше 90% найбільших корпорацій [7, с.54]. Крім ТНК в умовах глобалізації простежуються тенденції до появи наднаціональних структур типу Міжнародного валютного фонду, Всесвітнього банку, які все більше і більше починають втручатися у внутрішні справи країн.

Транснаціональні корпорації є головними дійовими особами на міжнародній арені. Саме вони визначають спрямованість та інтенсивність світових потоків товарів, інформації, грошей. Їх діяльність виходить за межі національних територій і поширю-

ється на весь світ. Вони контролюють половину промислового виробництва світу, 63% зовнішньої торгівлі, приблизно 80% патентів і ліцензій на нову техніку. Під їх контролем 90% світового ринку пшениці, кави, кукурудзи, лісоматеріалів, залізної руди, 85% ринку міді та бокситів, 80% – чаю та олова, 75% – бананів, натурального каучуку й сирової нафти. Тільки 5 ТНК забезпечують більше половини світового виробництва товарів тривалого вжитку, літаків, електронного устаткування, автомобілів і тільки 3 компанії – майже всю міжнародну мережу телекомунікацій [8, с. 56]. Світ глобалізується десятком країн, їх ТНК і по їх ініціативі створеними міжнародними організаціями. Інші ж або змушені приймати умови які їм диктують або залишатися в ізоляції.

Аналізуючи відносини між промислово розвиненими країнами і країнами Третього світу, група дослідників, яку очолив відомий голландський економіста, лауреат Нобелівської премії Ян Тінберген, вказує на той факт, що промислово розвинені країни створили таку міжнародну систему, “яка веде до постійного зростання нерівності і постійного порушення принципу рівних можливостей” [9, с. 34]. Автори наголошують, що неминучою і правильною являється позиція країн “третього світу”, які вимагають змін міжнародної системи, яка сприяє систематичній дискримінації їх інтересів.

Розглядаючи глобалізацію як багатогранний процес, А. Б. Вебер виділив такі її сторони: “матеріальний”, техноекономічний процес і його ідеологічно-політичну форму. Образно він змалював глобалізацію як “свого роду кентавра, “тіло” якого – технологічна революція в сфері інформатики і телекомунікацій, прискорений ріст транснаціональних переміщень капіталу і міжнародної торгівлі, зростання взаємозалежності суспільств, а “голова” і “руки” – уряди США, інших країн “великої сімки” і контрольовані ними міжнародні фінансові організації, які діють відповідно до принципів Вашингтонського консенсусу, в дусі ідеології і політики неоліберального ринкового глобалізму” [10, с. 53].

Постіндустріальні країни на протязі останніх двадцяти п'яти років явно домінували над рештою світу. Ф. Уебстер, розглядаючи глобалізацію “як виключно складний феномен” звертає увагу на те, що “вона зводиться в основному до того, що весь світ вибудовується у відповідності до західної моделі” [11, с. 366].

Ми стали свідками утворення нової градації цивілізації, яку очолює західна цивілізація. У “холодній війні” “Захід (насамперед в особі США і транснаціональних корпорацій, що базуються переважно в США), отримав триумфальну перемогу, відкинувши уламки свого, колись грізного суперника, у групу слабозрозвинених і малоперспективних держав. На даний час США, які представляють 4,5 % світового населення, забезпечують біля 27 % світового валового продукту і виробляють 21 % промислової продукції [12, с. 69].

Всі ці факти свідчать про те, що об'єктивний процес глобалізації використовується Заходом, насамперед США, для штучного насадження свого “нового світового порядку”, для експансії американського капіталу через транснаціональні корпорації і банки з їх охопленням більшості країн сучасного світу. Кі-

нець XX ст., ознаменований глобалізацією, невтішний – соціальна диференціація населення на планеті не зменшилася, а, навпаки, збільшилася. Світ поляризувався: на одному полюсі “золотий” мільярд, який користується всіма благами цивілізації, а на іншому полюсі ті, хто голодує.

Проблема розподілу світу на “золотий мільярд” і решту населення світу (а це більше 5 мільярдів) неможливо ігнорувати. Факт матеріальної нерівності багаті Півночі та бідного Півдня після подій 11 вересня 2001 року став одним із головних факторів світової політики.

Глобалізація, ріст взаємозалежності національних економік, ріст мережі транснаціональних комунікацій переводять проблему розриву між “золотим” і “голодним” мільярдами в ранг світових проблем. Проте, “голодний” мільярд залишився наодинці зі своїми проблемами. Така ситуація викликає стурбованість. Глибокий контраст між “золотим мільярдом” та найбіднішими на всіх рівнях – особистому, суспільному, державному, світовому – приводить до зростання фанатизму та екстремізму. Комерціалізація та стандартизація соціального життя, включаючи сім’ю, школу, соціальні інститути підриває моральні засади у суспільстві. Якщо глобалізація буде сприйматися як влада сильнішого, то вона ніколи не приведе до міжнародної стабільності, а лише посилить напругу в суспільстві.

Вигоди й можливості глобалізації сконцентровані у відносно невеликій кількості країн і нерівномірно розподіляються у самих цих країнах. Існує глибокий контраст між зусиллями по створенню глобальних ринків і фондів, з одного боку, та досить слабкою підтримкою соціальних цілей, з другого боку. Практично всі лідери країн, що розвиваються, вбачають у глобалізації оновлення й закріплення системи диспаратів, експлуатації, аномалій у міжнародному розподілі праці. Фідель Кастро на мітинзі в Сантьяго-де-Куба (1 січня 1999р.) піддав різкій критиці принцип ринку і глобалізації: “Вовки, об’єднані у стаю, користуються послугами комп’ютерних мереж, знають на кого і коли нападати... Світу потрібно певне керівництво, щоби протистояти нинішнім реальностям. Населення планети вже складає 6 млрд. чоловік. Майже напевне всього через п’ять десятиліть нас буде 9,5 млрд. Забезпечити харчуванням, медичною допомогою, освітою, роботою, одягом, взуттям, дахом над головою, питною водою, електрикою і транспортом таку гігантську кількість людей, більшість з яких будуть жити в найбільш бідних країнах, – завдання колосальної важкості. Перш за все потрібно буде встановити певні норми споживання. Ми не можемо продовжувати насаджувати смаки та спосіб життя, які диктуються неощадливою моделлю індустріалізованих країн, що означало би самогубство. Крім того, це і неможливо. Потрібно програмувати розвиток людства. Це завдання не може бути покладене на транснаціональні корпорації й сліпі, хаотичні закони ринку” [13, с. 8-9].

Глобалізація, яка відбувається під контролем “золотого мільярду” породжує ряд негативних явищ: міжнародний тероризм, “політичний глобалізм”, “глобально організована злочинність”, “війни за контроль над світовими ресурсами”. Останні політичні події

показують, що розпочалася відкрита експансія глобалістських сил. Жертвами цієї експансії стали Афганістан, Палестина, Ірак, Ліван. Небезпека нависла над Північною Кореєю, Іраном, Сирією, Білоруссю.

Глобалізація, як вона відбувається сьогодні, за сценарієм вестернізації, означає примусове створення “всесвітньої цивілізації”, планетарного співтовариства, яке має підпорядкуватися світовому уряду. Її суть – у встановленні нового світового порядку, у формуванні однополярного світу через злиття національних економік, а в перспективі – суспільних систем, у єдину світову економічну і соціально-політичну систему, знищення національних держав. Сучасна глобалізація по своєму змісту є процесом поширення в світі цінностей не глобальної, а західної цивілізації.

Крім того, що досить небезпечною тенденцією світового розвитку є вестернізація світу, до цього ще добавляється проблема подвійних стандартів наймогутніших країн світу. Змінюється світ, але подвійний стандарт мислення не тільки не зникає, але і посилюється, чого не можна допустити. С. Хантінгтон справедливо зауважує: “Представники незахідних культур указують на протиріччя між західними принципами та практикою Заходу. Лицемірство і подвійний стандарт – ось ціна універсалістських претензій. Демократію підтримують, але не тоді, коли вона може привести до влади ісламських фундаменталістів; заборону на поширення зброї проповідують для Іраку та Ірану, а не для Ізраїлю; вільну торгівлю розглядають як еліксир економічного розвитку, але не тоді, коли йдеться про сільське господарство; права людини обстоюють у стосунках із Китаєм, але не із Саудівською Аравією; щоб відбити агресію проти Кувейту, який володіє нафтою, вдаються до масованого удару, але реакція на агресію проти Боснії, яка не має нафти, є зовсім іншою” [14, с. 95].

Дж. Буш-старший і М. Тетчер сучасний світоустрій характеризують як “новий світовий порядок”. Концепція “нового світового порядку” вперше була оприлюднена Дж. Бушем у вересні 1990 р. у зверненні до конгресу США. Передбачалося, що після закінчення “холодної війни” та наближення “кінця історії” (у тому розумінні, яке міститься у працях Ф. Фукуяма) має сформуватися “глобальне співтовариство високоорганізованих, відкритих і насамперед демократичних держав, які вестимуть тісне співробітництво між собою” [15, с. 238]. Концепція “нового світового порядку” базувалася на тому, що наступив час нових партнерських відносин між країнами. Дж. Буш зазначив: “Нова епоха – більш вільна від загрози тероризму, більш міцна у відстоюванні справедливості і більш непохитна у прагненні до миру. Епоха, в яку держави земної кулі, сходу й заходу, півночі та півдня можуть процвітати і жити в злагоді” [15, с. 53].

Не поділяючи оптимізму Дж. Буша, М. Тетчер пише: “Але того, хто дійсно повірив у те, що “новий порядок”, якого роду б він не був, йде на зміну безпорядку в людських взаєминах, і особливо у взаємовідносинах між державами, скоріш за все чекає значне розчарування” [15, с. 53]. Тому “новий світовий порядок” у розумінні М. Тетчер передбачає контроль Заходу над іншими країнами. Красномовну назву має

заголовок праці М. Тетчер "Мистецтво управління державою. Стратегії для світу, який змінюється", тому що теоретики Західного світу намагаються нав'язати західні стандарти всій світовій спільноті. Вони не просто дають поради, а їх стратегія перетворюється на практику повсякденного життя, на політику втручання в справи інших країн і регіонів. Це явище слід називати терміном "глобалізм".

Перед людством постала проблема вибору: або світове співтовариство зуміє зберегти перспективу добровільного рівноправного об'єднання народів і держав планети, а також їх мирний і стійкий розвиток шляхом спільного раціонального і справедливо-го використання можливостей і результатів глобальної інтеграції. Якщо цього не вдасться досягнути – людство може знищити себе техногенними катастрофами, вичерпанням ресурсів, які не відновлюються, нездатністю людства раціонально та в спільних інтересах використовувати ці ресурси. Бідність, яка притаманна цілим регіонам, голод, безграмотність, хвороби, національний гніт не тільки викликають мирні форми протесту, але також є передумовами регіонального фанатизму та міжнародного тероризму: Росія пережила в жовтні 2002 року трагедію "Норд-Осту", Великобританія – теракти в Лондоні 7 липня 2005 року, в липні 2006 року спалахнула війна між Ізраїлем та Ліваном.

Увесь попередній досвід людства показує, що силові методи боротьби з тероризмом не ефективні. З початком війни часто аналітики стали висловлюватися про зіткнення цивілізацій. Західну цивілізацію стали висвітлювати як еталонну, яка здійснює цивілізаторську місію. Але характер цієї війни не може бути зведений до цивілізаційно-релігійного компоненту. У кожному з таборів представлені народи як християнської, так і мусульманської цивілізацій. Якщо народам планети не вдасться зупинити наростання таких глобальних військових акцій, вони можуть перерости у глобальну війну.

Глобалізацію потрібно вибудувати так, щоб розкрити її позитивний потенціал. Вона розширює контакти між людьми, робить значно доступнішим обмін цінностями, ідеями, способом життя. Люди отримали можливість користуватися тим розмаїттям, яка дає їх вік глобалізації. Здобутки глобалізації мають розподілятися рівномірно, а для цього необхідно оптимізувати міжнародну систему узгодження глобальних проблем і механізмів керування. Значну роль у цьому можуть відіграти міжнародні організації й інститути, наприклад, МВФ, ВТО, ВБ. Особливу увагу необхідно приділити проблемі взаємовідносин між багатою Північчю та бідним Півднем. Важливо не допустити розвитку світу по шляху однополярності, коли Захід намагається диктувати усьому світу свої стандарти та цінності. Звичайно, варіант обмеження чи зниження рівня життя у високорозвинених країнах нереальний. Також напевно не вдасться вирівняти дисбаланс розвитку за рахунок гуманітарної допомоги. Тут можливий лише один шлях – об'єднання зусиль для того, щоб підняти життєвий рівень у малорозвинених країнах через використання новітніх високих технологій в цих країнах. Без цього неможливо зняти протиріччя між багатою Північчю та бідним Півднем, не допустити

розвитку світу по шляху однополярності, коли одна країна чи група країн намагається нав'язати світу свої стандарти і цінності.

Висновки

При аналізі глобалізації як феномену історії необхідно розглядати два аспекти – об'єктивний (як аспект суспільного життя) і суб'єктивний (як знаряддя ціленаправленого впливу на суспільне життя). Тому необхідно розрізняти поняття "глобалізація" та "глобалізм".

Глобалізація – це об'єктивний процес, в основі якого – прогрес у науці й техніці, інформаційних та управлінських технологіях, у розвитку матеріального виробництва і т. д. Цей процес закономірний і, в принципі, повинен служити підвищенню добробуту всього світового співтовариства. Процеси глобалізації відкривають можливість концентрації зусиль і ресурсів у планетарних масштабах з метою реалізації програм, які мають життєво важливе значення, але які не під силу окремим країнам і навіть групам країн. Глобалізація може забезпечити потреби всього населення Землі на основі стрімкого росту продуктивних сил, здійснити програми екологічної, сировинної, продуктової безпеки населення. Також глобалізаційні процеси могли би подолати поляризацію бідних і багатих країн та регіонів й інші фактори, які породжують конфлікти і війни між народами.

Разом із тим глобалізація в сучасному світі – це зовсім не лінійний та рівномірний процес. У феномені сучасної глобалізації виявляється багато неоднозначних, у тому числі й негативних моментів. Глобалізація охоплює не всі країни та регіони, глобалізація часто сприймається як американізація або вестернізація. Основною проблемою глобалізації є суперечності, що поглиблюються, між групою найрозвиненіших країн Заходу і рештою людства, яке зазнає експлуатації (переважно через нееквівалентний обмін) з боку світових лідерів і дедалі більше відстає від них.

Політику пристосування процесу глобалізації до інтересів певних сил, насамперед до інтересів країн "золотого мільярду", ідейно-політичне обґрунтування нового світового порядку слід називати глобалізмом. Глобалізм – це, насамперед, суб'єктивний фактор, а саме – політика пануючих у світі країн. Тому для того, щоб зрозуміти суть процесів, які відбуваються у світі, необхідно розрізняти ці поняття. Важливо, щоб політика глобалізму не стала моделлю глобалізації, оскільки це б мало негативні наслідки для багатьох країн і народів. Визнаючи об'єктивний характер глобалізації ми повинні визнати, що вона супроводжується і негативними явищами: поглиблення прірви між багатими і бідними, між "золотим мільярдом" та населенням країн, що розвиваються, загрозою масових міграцій з Півдня на Північ, посиленням міжетнічної та міжконфесійної ворожнечі, загрозою культурній ідентичності народів, поширенням масової культури.

Одним із головних факторів глобалізму є національно-державна політика декількох найбільш могутніх в економічному відношенні країн – політика, яка використовує їх техніко-виробничу могутність для просування на світовій арені інтересів ТНК. Диктат Заходу, пропаганда їхнього способу життя і нав'язування його всьому світу заважає вирішенню

проблем світового розвитку. Суб'єктивний фактор (глобалізм) може стати досить небезпечним, якщо у світі появиться єдина, не врівноважена іншою силою держава, яка стане гегемоном цього процесу і буде використовувати його в своїх інтересах.

Список літератури

1. Акоюн К. З. Пределы глобализации (культура в контексте глобализационных процессов). Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара Клуба ученых «Глобальный мир». – Вып. 5 (17). М., 2002. – С. 5-69.
2. Азроянц Е. А. К дискуссии о категориях «культура, цивилизация», «глобализация» // Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара Клуба ученых «Глобальный мир». – 2003. – Вып. 7. – С. 5 – 11.
3. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін.: Керівник авт. колективу і наук. Редактор О. Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
4. Багиров А. Новые информационные технологии в международных отношениях // Международная жизнь. – 2001. – № 8. – С. 90-96.
5. Сорос Дж. Криза глобального капіталізму: (Відкрите суспільство під загрозою) / Пер. з англ. Р.Ткачук, А.Фролкін. – К.: Основи, 1999. – 259 с.
6. Неклеса А.И. Постсовременный мир в новой системе координат // Глобальное сообщество: новая система

координат (подходы к проблеме). – СПб(б): Алетейя, 2000. – С. 11-78.

7. Николаев А. Под определенным влиянием глобализации предпринимаются попытки кардинального изменения системы международной безопасности // Международная жизнь. – 2001. – № 7. – С. 53-89.
8. Мовсесян А., Огнивцев С. Транснациональный капитал и национальные государства // МЭ и МО. – 1999. – № 6. – С. 55-63.
9. Тинберген Я. Пересмотр международного порядка / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1980. – 416 с.
10. Вебер А.Б. Глобализация: взгляд в будущее // Глобальный мир. – 2002. – Вып. 7. – С. 52-63.
11. Узбстер Ф. Теории информационного общества / Френк Узбстер; Пер. с англ. М.В.Арапова, Н.В.Малыхиной; Под. Ред Е.Л.Вартановой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с.
12. Иноземцев В.Л. Вестернизация как глобализация и «глобализация» как американизация // Вопросы философии. – 2004. – № 4. – С. 58-69.
13. Кастро Ф. «Экономический порядок, господствующий сегодня в мире, неизбежно рухнет» // Латинская Америка. – 1999. – № 4. – С. 4-10.
14. Хантингтон С. П. Захід: унікальність versus універсалізм // Філософська думка. – 1999. – № 1-2. – С. 82-100.
15. Тетчер Маргарет. Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира / Маргарет Тетчер; пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 504 с.

Л.А. Ороховская

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ГЛОБАЛИЗМ: СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ

В статье на основании анализа глобализации как феномена истории показано, что это явление имеет два аспекта – объективный (как аспект общественной жизни) и субъективный (как средство целенаправленного влияния на общественную жизнь).

L. Orochovska

GLOBALIZATION AND GLOBALISM

Based on the analysis of globalization as a history phenomenon the article shows that this occurrence has two aspects – objective (as an aspect of social life) and subjective (as means of purposeful influence on social life).

УДК 1 (091)

Е.Б. Проценко, канд. філос. наук, доц.

ПРОБЛЕМИ АКСІОЛОГІЇ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Краматорський економіко-гуманітарний інститут

У статті аналізується стан розробки проблеми цінностей і духовних смислів у філософському і релігійнознавчому аспектах, в минулому і сучасності.

Актуальність теми

Актуальність теми обумовлена, насамперед, специфікою світоглядних домінант, характерних для кінця ХХ – початку ХХІ ст. Необхідність дослідження релігійнознавчих аспектів духовно-ціннісних орієнтацій пов'язана з геополітичним і конфесійним положенням України між Сходом і Заходом; з тими зрушеннями у самоідентифікації українців, що відбулися після «помаранчової революції»; з необхідністю збереження властивого українському народові духу доброї волі до різних конфесій, культур, що існують в багатонаціональній країні, й це – фундає певні можливості для входження до світової спільноти.

Йдеться про певну вірувальну специфіку, яка «забарвлює» духовно-ціннісні орієнтації. Людина є єдиною духовною (моральною) істотою в світі, тільки вона ставиться до світу згідно з мірою власних цінностей.

І цьому плані постають актуальними два положення. Цінності не виникають на порожньому місці, вони фундаментуються в «надрах ментальності» того або

іншого народу, а конкретизуються в процесі життєдіяльності етносу – народу – нації. Другим важливим положенням є взаємозв'язок релігійної культури народу з духовно-ціннісними орієнтаціями. Релігія як така виступає обмежувачем дій, вчинків, думок кожної людини. Сама людина, за своєю природою, є діалогічною, процесуальною, незавершеною. Але завжди така незавершеність перебуває в діалогічності з Богом, Абсолютом, Вищою Реальністю.

Методологічну основу дисертації складають принципи наукового аналізу – об'єктивності, історизму, світоглядного плюралізму, а також конкретно релігійнознавчі – позаконфесійність і толерантність. На основі методів системного і компаративного аналізу, висвітлюються різноманітні підходи та погляди щодо «природи» духовно-ціннісних орієнтацій. Ґрунтовний аналіз цієї проблеми базується на зверненні до праць вітчизняних, радянських та зарубіжних дослідників.

В основу аналізу духовно-ціннісних орієнтацій в їх релігійному вимірі покладено методи структурно